

ΔΕΛΤΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ είναι μία πόλη, όπου κοιμάται κανείς βαριά και ξυπνά δύσκολα. Τα όνειρα έχουν μία δυσβάστακτη ύλη και ο ξύπνος βγαίνει από βαθύ πηγάδι. Υπνος και ξύπνος δεν παίζουν μεταξύ τους: πολεμούν και χωρίζονται, για να αρχίσει ο ίδιος κύκλος πάλι από την αρχή. Αυτό το βαθύ χαντάκι ανάμεσα ύπνου και ξύπνου αφήνει δέβαια να κυκλοφορούν πολλοί τσαρλατάνοι στις παρυφές του: ξένοι που λιγώνονται για τα φαγητά και τη θαλασσινή υγρασία· ντόπιοι που ξεπουλούν την πόλη σε κάρτες τουριστικές, σπεκουλαδόροι των γραμμάτων και της πολιτικής. Στο μεταξύ η Θεσσαλονίκη επιμένει στο λήθαργό της με μία τεμπελιά απαρομοίαστη, και όταν κάποτε ξυπνά, την συνεπαίρνει έκπληξη παιδική και τρόμος γεροντικός για τον επόμενο ύπνο της.

Είχα λείψει κοντά ένα χρόνο από την πόλη. Τη βρήκα την ώρα που έβγαινε από τον ύπνο της πάλι, για να πει τα βαριά της όνειρα με πολλούς τρόπους. Πρώτα με το θέατρο:

Η Ρούλα Πατεράκη δίδαξε το «Σκοτεινά Έγκλήματα» συνδυάζοντας το θεατρογράφημα του Φασμπίν.

ΤΟΥ

Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗ

τερ «Έλευθερία στη Βρέμη» με τον διαβόητο «φάκελο Ριβιέρ», όπως τον επανέφερε στην επικαιρότητα η έρευνητική ομάδα του Μισέλ Φουκώ εδώ και αρκετά χρόνια, για να υποστηρίξει την «Ιστορία της Τρέλας». Η δουλειά της Πατεράκη είχε τουλάχιστον δύο αρετές, έρεθιστικές και δυσεύρετες: έμπρακτα έδειχνε τι πάει να πει θέατρο πειραματικό και τι επιτέλους σημαί-

νει ολοκληρωτός καλλιτεχνικός φανατισμός. Από σύμπτωση, μία εβδομάδα ύστερα από την τελευταία παράσταση των «Σκοτεινών Έγκλημάτων», δύο κινηματογράφοι της Θεσσαλονίκης έπαιζαν τις «Μαριονέτες» του Μπέργκμαν. Ο συνειρμός ήταν αναπόφευκτος: η Πατεράκη τραβούσε λίγο πολύ την ίδια ανθρώπινη ρίζα που μελετούσε ο μεγαλοφυής Σουηδός.

Η «Πειραματική Σκηνή της Τέχνης» εξάλλου, που εδώ και αρκετά χρόνια διευθύνεται από τον Νικηφόρο Παπανδρέου, ανέβασε φέτος τρία μονόπρακτα του Λόρκα με τον γενικό, έλυτικό τίτλο «Τών έρωτων τά θαύματα»: άγνωστα σχεδόν τα δύο πρώτα («Χίμαιρα», «Η παρθένα, ο ναύτης και ο σπουδαστής»), γνωστό και ταιλαιπωρημένο στη Νέα Σκηνή του Έθνικού Θεάτρου το άλλο («Ο Περίπλην και η Μπελί-

Συνέχεια στην
— 5η σελίδα

ΔΕΛΤΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

Συνέχεια από την 1η σελίδα

τα»). Κανένα από τα τρία αυτά θεατρικά σχέδια του Λόρκα δεν είναι φυσικά άριστούργημα. Ωστόσο η απλή, με χιούμορ, σκηνοθεσία του Νίκου Αρμάου, τα πρόσφορα κουστούμια και σκηνικά του Απόστολου Βέττα (ποιός τον ξέρει;) και η θαυμάσια μουσική του Πλάτωνα Ανδριτσάκη (δεν πήρε μέρος ο άνθρωπος σε φεστιβάλια και μουσικούς διαγωνισμούς) έδωσαν στά μονόπρακτα του Λόρκα τη λυρική φρεσκάδα και μελαγχολία που τους χρειάζεται, για να μη τά θάψει όριστικά ο χρόνος.

Στη Θεσσαλονίκη, τέλος, βρήκε, πιστεύω, την πιο εύτυχισμένη της στιγμή και η άσκητική προσήλωση του Σπύρου Βραχωρίτη, ο οποίος με τη «Θεατρική Λέσχη του Βόλου» δίδαξε το δραματικό τρίπτυχο: «Ρήσος» και «Κύκλωπας» του Εύριπίδη, «Πλούτος» του Αριστοφάνη. Έτσι ολοκληρώ το αρχαίο δράμα (τραγωδία, σατυρικό και κωμωδία) έπεσε μπρός στα μάτια μας και ξύπνησε τα όνειρα του ύπνου που μάς άφησε και εκείνου που γρήγορα θά μάς ξαναπάρει.

Ωστόσο, ο νόστος στη Θεσσαλονίκη βρήκε και μία άφηγηματική υποδοχή πραγματικά απροσδόκητη: μιλώ για το πεζογράφημα του Γιάννη Πάνου «Από το στόμα της παλιάς Ρέμινγκτον» που γράφηκε και τυπώθηκε στη Θεσσαλονίκη, και εδώ και λίγους μήνες χτυπά τα πλήκτρα του, δίχως, όσο βλέπω, να τά ακούν οι κριτικοί της Αθήνας.

Πρόκειται για καθαρό πεζό λόγο, δίχως μπάσταρδες επιμειξίες, που έχει όλοτελα χωνέψει το μόχθο που το γέννησε, ώστε το τελικό έκφραστικό αποτέλεσμα να λειτουργεί όπως το δέρμα στο ανθρώπινο σώμα: κρύβει τά κόκαλα, ενώνει τά μέλη, δείχνει τά σχήματα. Ένα βιβλίο που δύσκολα θά γεράσει πιά, αφού το χρόνο τον έχει εξαρχής μέσα του: κυριολεκτικά και μεταφορικά. Μοιάζει με τραίνο που ανακάλυψε την τροχιά του και, είτε πισωδρομεί, είτε στέκεται, είτε διστακτικά τραβά μπροστά, κοιτάζει συνεχώς πίσω — όχι ωστόσο με νοσταλγία, αλλά πιά πολύ με έκπληξη που η τροχιά είναι

ακόμη εκεί, κανείς δεν μπορεί να την πειράξει ή να την ανατινάξει.

Αυτό λοιπόν το βιβλίο — τραίνο εκτελεί ένα δρομολόγιο που απολογίζει, μέσα από τη γραφή του, την πεζογραφική μας παράδοση. Καθώς το μυθιστόρημα του Γιάννη Πάνου φαίνεται να αποδέχεται την ήθογραφική κατά βάση πορεία της νεοελληνικής πεζογραφίας: αγροτική (Καρκαδίτσας, Παπαδιαμάντης), υπαρξιακή (Βιζυηνός), κοσμοπολιτικά έπαρχιακή (Πεντζίκης, Καχτίσης), πολιτική (Τσίρκας), έρωτική (Ταχτής), δεν αποκρούει αυτόν τον σύνθετο ήθογραφικό κλήρο, αλλά τον υποδέχεται με σεβασμό και τον μεταμορφώνει προσωπικά από τη μία στην άλλη φράση του, από το ένα στο άλλο κεφάλαιό του, κοιτάζοντας λοξά (όχι ειρωνικά) και τις λίγες μοντέρνες διαφυγές από τον νεοελληνικό κανόνα: του Χειμώνα, της Δεληγιώργης, του Βαγενά, του Νόλλα κ.ά. Το αποτέλεσμα πάντως του διακριτικού αυτού, έρωτικού σχεδόν, διαλόγου, είναι ένας νέος λόγος σύγχρονος, που ρωτά τον εαυτό του για τά σημερινά πραγματικά του όρια και μόλις για το αύριανό του μέλλον: τον επιούσιον υπόσχεται ο Πάνου, δίχως ωστόσο καμιά πατρική προστασία και άξιση επαγγελίας.

Από εδώ ίσως προκύπτει και ο κυρίαρχος τόνος του βιβλίου: θά τον έλεγα «εγγένεια άριστοκρατική», αν δεν κινδύνευα να παρεξηγηθώ. Κι όμως περί αυτού πρόκειται: νομίζαμε ότι η πνευματική εγγένεια χάθηκε όριστικά από τά γράμματά μας τά τελευταία χρόνια, και να που τώρα ο Πάνου που μάς τή ξαναφέρει, δίχως καμιά σύμβαση και καθωσπρεπισμό: μελέτη δίχως εξομολογητικούς γλυκασμούς: τόλημ δίχως πορνογραφικές επιδόσεις: ιστορική και πολιτική έγρηγορη χωρίς κηρύγματα και άχρηστα πληροφοριακά βαρίδια: παρατήρηση όχι από το ψηλό σκαλοπάτι της υπεροπτικής έποπτείας: έμπάθεια και συμπάθεια με ήσυχη κρίση και καλή συνείδηση.

Δυό λόγια για την άφηγηματική τεχνική: το παλιό και βασανιστικό πρόβλημα για τη σχέση, μέσα στο μυθιστόρημα, του άφηγητή με τη αφήγηση και τά άφηγούμενα, βρίσκει εδώ μία λύση καθόλου άπλοϊκή, όμως άφοπλιστικά φυσική. Και ενώ το μυθιστόρημα όρίζει από την αρχή το κρίσιμο κέντρο του (τόν πυρηνικό χώρο και χρόνο του), ανοίγει γύρω του κύκλους πολύχρονους και πολύτοπους, που φτάνουν από τις αρχές του αιώνα ως τά μέσα της δεκαετίας του '60, και από το Κάιρο και την Κύπρο ως τον Έβρο.

Κοντεύουν οι γιορτές και η δημοσιογραφική πρεμούρα θά φάχνει πάλι για τίτλους αξιοσύστατων βιβλίων. Αν πρόκειται ο φαύλος αυτός κύκλος να συνεχιστεί, τότε εγώ τον είπα κιόλας το λόγο μου, προκαταβολικά και προκατειλημμένα — από τη Θεσσαλονίκη που βαριά κοιμάται και δύσκολα ξυπνά.

Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ